

„Fa és vászon (és mindenütt enyv)” a modern világban¹

Nemzetközi konferencia 2014. július 12–15., Antwerpen, Belgium

Fotó: Stefan Graebener

Európában mára kevés színházban maradt meg még többé-kevésbé eredeti, működő barokk kulisszás színpadi gépezet fából. Ezek közül néhány múzeumként működik. Van azonban egypár, amelyet rendszeresen használnak színházi társulatok. Mi legyen ezeknek a sorsuk? Megőrizhetők-e, vagy ki kell dobni őket?

A Bourla Színház

Az antwerpeni Bourla Schouwburg 1834-ben nyitották meg, ma egyike Európa kevés, még barokk színpadgépészettel rendelkező színházainak. Több átépítés ellenére még fennmaradt a gépezet, és szinte működik is. Jerome Maeckelbergh díszlettervező, a theatreurope és az OISTAT aktív tagja, 2013-ban véletlenül megtudta, hogy az „ő” antwerpeni színházát – amelyet Pierre Bruno Bourla (1783–1866) építészről neveztek el – korszerűsíteni kívánják, és az ehhez készített megvalósíthatósági tanulmány a meglévő barokk színpadgépezet teljes elbontását és modern színpadgépezet beépítését javasolja.

A Bourla Színház Antwerpen város tulajdona, és most a Het Toneelhuis csoport játsszik benne. A városi színház társulata 1960-ban egy új épületbe költözött, a Bourla Színházat bezárták, a színpadot csak a királyi balett társulata használta próbákra. Amikor 1993-ban Antwerpen az Európa Kulturális Fővárosa címet színt harcba, akkor jóváhagytak pénzeket a Bourla Színház renoválására. A királyi balett társulata, amely egy vándortársulat, magáénak igényelte az épületet, és saját céljai szerint modernizálni akarta a fa színpadi gépezetet. A belga színháztechnikai szövetség, a BASTT sokat tett azért, hogy ezt megakadályozza. 1998-ban a balett egy másik épületet kapott. Most az az ötlet merült fel, hogy a Bourla Színházat vendéjátékok fogadására és kongresszusi központtá építik át. Amikor közeledett az 1993-as újranyitás, a városi társulat akart visszaköltözni, mert a számukra épített új színház nem vált be. Most a társulat újra a Bourla Színházban játszik, amely viszont műszaki felszereltségben szintén nem felelt meg.

Miután kitudódott a megvalósítási tanulmány híre, Maeckelbergh intenzív kutatási

munkába kezdett. Mely európai színházakban van hasonló gépezet, melyek használják azt rendszeresen, vannak-e megoldások, amelyek a barokk gépezet és modern színpadtechnika egymás mellett létezését lehetővé teszik? Ezekhez a kutatásokhoz Jerome Maeckelbergh az OISTAT szakértőit, gyakorlati szakembereit és tudósait aktivizálta. Rájött, hogy számos európai országban van különböző korokból származó történelmi színházépület, de a gépezeteket az átépítések során többnyire kicserélték, vagy a régi már csak részeiben maradt fenn. A bayreuthi operaház ugyanúgy ebbe a körbe tartozik, mint a potsdami kastélyszínház a „Neues Palais”-ban. Ahol a színpadgépezet nagyobb mértékben maradt meg, mint pl. a ludwigsburgi kastélyszínházban, azt ma már alig használják.

Az a tény, hogy eredeti gépezetek már csak muzeális színházakban léteznek, mint pl. a svédországi Drottningholmban és a csehországi Český Krumlovban, európai dimenziójú témává alakította a lokális kérdésnek indult problémát. Ez éppen elegendő indok volt az OISTAT és a theatreurope nemzetközi szerve-

› zetek számára, hogy konferenciát szervezzenek arról, hogyan lehet a régi színházi gépezetet megőrizni és a mai előadásoknál használni. Egyáltalán mit is tudnak még az emberek a történelmi színpadgépezetekről.

A konferencia – a barokk modell

A konferencia vitatémáinak megfogalmazása sem volt egyszerű. Így a konferencia a brüsszeli La Monnaie Színház meglátogatásával indult. Bár az eredeti gépezet már itt sem lelhető fel, de a színház egyik korábbi díszlettervezője – egy ötlet alapján – megépítette a barokk gépezet korhű, teljesen működőképes modelljét. Az 1:10 méretarány miatt „kívülről működtetik” a modellt, abból a gyakorlati okból kifo-

Fotó: Stefan Graebener

Fotó: Louis Janssen

lyólag, hogy túl kicsi ahhoz, hogy belül lehesen elhelyezkedni. A konferencia résztvevőinek bemutatták a színpadi felső- és alsógépezet működését, és ennek hatására a színpadi térben elért változásokat. A színház külön embert foglalkoztat modellgondnokként, aki karbantartja a gépezetet, és bemutatókat tart.

A látottak alapján a konferencia résztvevői megvitatták a történelmi gépezetek használatának különböző szempontjait. A történelmi színpadgépezetek koncepciójának tágabb megközelítésében néhány XX. századi projektet is bemutattak.

A konferencia végén a város, a rekonstrukció tervezői és a Bourla Színház társulatának művészeti igazgatói mintegy kiterítették kártyáikat. A tervezett korszerűsítés mellett – mindenki a saját szempontjai alapján – más-más indokkal érvelt: a város attól fél, hogy elveszíti sikeres drámai társulatát; a tervezők a gép ki szerelése és múzeumi környezetben való helyreállítása mellett érveltek; a művészeti igazgatók pedig kifejtették, hogy mivel a Színház egész Belgiumban turnézik, a színpadgépezetnek képesnek kell lennie arra, hogy a többi színházban is alkalmazni lehessen a díszleteket.

Az eredmény kétséges. Az egyik utolsó európai barokk színházgépezet megóvásának és ezzel a kulturális örökség megőrzésének fontosságát a használók jogos modernizálási igényeivel szemben kell mérlegre tenni. Lényegében két megoldás lehetséges, melyek között a gazdasági kérdések döntenek:

1. A műemlék színházépületet a korabeli színpadtechnikával rekonstruálni, és ott mu-

zeális értékű barokk darabokat lehet játszani. A társulat számára egy másik színház szükséges, ahol a repertoárt játszhatja.

2. Az épületet felújítani mint műemléket, de a modern színháztechnikát a mai igényeknek megfelelően beépíteni. Ebben az esetben a régi gépezet megsemmisül, mint ahogy az történt a mi Operaházunk Asphaleia-gépezetével.

A konferencia megmutatta a színpadi szakma sokszínűségét. Világossá tette, hogy szükség van olyan mai színpadmunkásokra, akik ezt a – nem dokumentált – régi technikai tudást életben tudják tartani, és tovább tudják adni. Továbbá meggyőzően bizonyította a konferencia, hogy a megfelelő – alkotó – kezekben még a legegyszerűbb eszközök és berendezések is a nézők elkápráztatásának szinte kimeríthetetlen tárházát hordozzák magukban.

A konferencia a színháztechnika történetével, kulturális és műszaki emlékeinek megőrzésére irányuló törekvéseket ütköztette a mai élő színház szempontjaival.

1 A Bühnentechnische Rundschau 2014. 4. számában Rinhold Daberto tollából megjelent cikk alapján. A fotókat Jerome Maeckelbergh úr bocsátotta rendelkezésünkre.

Fotó: Stefan Graebener